

tamento facto decedat, licet suus heres ei non sit; seu intestato, et suus heres ei sit, quamvis non naturalis, sed uxor puta quae in manu fuit, vel adoptivus filius, lex patrono nihil praestat. Sed ex edicto praetoris, seu testamento facto libertus moriatur, ut aut nihil aut minus quam partem dimidiam bonorum patrono relinquat, contra tabulas testamenti partis dimidia bonorum possessio illi datur, nisi libertus aliquem ex naturalibus liberis successorem sibi relinquat; sive intestato decedat, et uxorem forte in manu vel adoptivum filium relinquat, aequae partis mediae bonorum possessio contra suos heredes patrono datur. — 2. In bonis libertae patrono nihil juris ex edicto datur. Itaque seu intestata moriatur liberta, semper ad eum hereditas pertinet, licet liberi sint libertae, quoniam non sunt sui heredes matri. — 3. obstat patrono. Lex Papia Poppaea postea libertas quatuor liberorum jure tutela patronorum liberavit: et cum

DOMITIUS ULPIANUS

LIBRO II INSTITUTIONUM².

TIT.

DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO.

Ab intestato quoque hereditas defertur aut per jus civile, aut per praetoris beneficium. Per jus civile, suis heredibus vel liberis qui in potestate fuerunt; filii filiae, et deinceps, qui in locum defuncti parentis, qui ex eodem nati sunt, succedunt.

Post suos ab intestato legitimi admittuntur, primum consanguinei: ii sunt fratres et soror qui in ejusdem potestate patris fuerunt, et si ex diversis matribus nati sunt. Consanguineos et adoptio facit et adrogatio, causae probatio et in manu conventio.

E consanguineis legitimi vocantur. Hi sunt agnati qui nos per patris cognationem contingunt, virilis sexus; nam sciendum feminis ultra consanguineas hereditates legitimas non deferri. Suis praetor solet emancipatos liberos, itemque civitate donatos conjungere, data bonorum possessione: sic tamen ut bona, si quae propria habent, his qui in potestate manserunt, conferant. Nam aequissimum putavit neque eos bonis pater-

intulerit, jam posse eas sine auctoritate patronorum testari, prospexit ut pro numero liberorum libertae superstitum virilis pars patrono deberetur. — 4. Liberi patroni virilis sexus eadem jura in bonis liberorum parentum suorum habent, quae ei ipse patronus. Feminae vero ex lege quidem duodecim tabularum perinde jus habent, atque masculi patronorum liberi. — 5. Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturales, bonorum possessio eis non competit. Sed si jus trium liberorum habuerint, etiam haec jura ex lege Papia Poppaea nanciscuntur. — 6. Patronae in bonis liberorum illud jus tantum habent, quod lex duodecim tabularum introduxit. Sed postea lex Papia patronae duobus liberis honoratae, libertinae tribus, id juris dedit quod patronus habet ex edicto. — 7. Item ingenuae trium liberorum jure honoratae eadem lex id jus dedit, quod ipsi patronae¹ tribuit.

nis carere, per hoc quia non sunt in potestate, neque praecipua bona propria habere, cum partem sint ablaturi suis heredibus.

Post consanguineos praetor vocat cognatos: cognati autem sunt qui nos per patrem aut matrem contingunt; post cognatos, virum et uxorem. Et haec, si qui decessit, non fuit libertinus vel stirpis libertinae. Ceterum, si libertinus est vel libertina, ad patronum ejus legitima hereditas patronamve lege duodecim tabularum refertur.

Post familiam patroni² vocat praetor patronum et patronam, item liberos et parentes patroni et patronae; deinde virum et uxorem; mox cognatos patroni et patronae. Quod si is qui decessit liber fuit ex emancipatione manumissus, lex quidem duodecim tabularum manumissori legitimam hereditatem detulit; sed praetor aequitate motus decem personas cognatorum ei praetulit has: patrem matrem, filium filiam, avum aviam, nepotem neptem, fratrem sororem, ne quis occasione juris sanguinis necessitudinem vinceret. Sed imperator noster, in hereditatibus quae ab intestato deferuntur, eas solas personas voluit admitti quibus decimae immunitatem ipse tribuit.

JULII PAULI

SENTENTIARUM RECEPTARUM AD FILIUM

LIBER PRIMUS.

TIT. I.

DE PACTIS CONVENTIS.

1. De his rebus pacisci possumus, de quibus transigere licet. Ex his enim pacti obligatio solummodo nascitur. — 2. Omne pactum posteriore pacto dissolvitur, licet pariat exceptionem. — 3. Pacto conventio Aquiliana stipulatio subjici solet, sed consultius est huic poenam quoque subungere; quia rescisso quoquo modo pacto, poena ex stipulatu repeti potest. — 4. Neque contra leges, neque contra bonos mores pacisci possumus. * Pactum contra jus aut constitutiones aut senatusconsultum interpositum nihil momenti habet. — 5. De rebus litigiosis et convenire et transigere possumus. Post rem judicatam pactum, nisi donationis causa interponatur, servari non oportet. — 6. * Functio dotis pacto mutari non potest, quia privata conventio juri publico nihil derogat. — 7. * De criminibus propter infamiam nemo cum adversario pacisci potest

¹ Cod. PATRONO. — ² F. coll. leg. M. et R. XVI, §, 6, 7, 8 et 9. — ³ Pith. familiam LIBERTI.

TIT. II.

DE COGNITORIEBUS.

1. Omnes infames qui postulare prohibentur, cognitores fieri non possunt, etiam volentibus adversariis. — 2. Feminae in rem suam cognitoriam operam suscipere non prohibentur. — 3. In rem suam cognitor procuratorve ille fieri potest, qui pro omnibus postulat. — 4. Actio iudicati non solum in dominum aut domino, sed etiam heredi et in heredem datur.

TIT. III.

DE PROCURATORIEBUS.

1. Mandari potest procuratio praesenti, et nudis verbis, et per literas, et per nuncium, et apud acta praesidis et magistratus. — 2. Procurator ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negotii, aut ad res

administrandas datur — 3. * Voluntarius procurator qui se alienis negotiis offert, rem ratam dominum habiturum cavere debet. — 4. * Actoris procurator non solum absentem defendere, sed et rem ratam dominum habiturum satisfacere cogitur. — 5. * Petitoris procurator rem ratam dominum habiturum, desiderante adversario, satisfacere cogendus est; quia nemo in re aliena idoneus est sine satisfactione. — 6. * Si satis non det procurator absentis, actio ei absentis nomine non datur.

TIT. IV.

DE NEGOTIIS GESTIS.

1. Qui negotia aliena gerit, et bonam fidem et exactam diligentiam rebus ejus pro quo intervenit, praestare debet. — 2. Tutor post finitam tutelam si in administratione daret, actione negotiorum gestorum pupillo vel curatori ejus tenebitur. — 3. Si pecunia quis negotium gerat, usuras quoque totius temporis praestare cogitur; et periculum eorum nominum quibus collocavit, agnoscere, si litis tempore solvendo non sint. Hoc enim in bona fidei iudiciis servari convenit. — 4. Mater quae filiorum suorum rebus intervenit, actione negotiorum gestorum et ipsis et eorum tutoribus tenebitur. — 5. Filiusfamilias aut servus si negotium alicujus gerant, in patrem dominumve peculio tenus actio dabitur. — 6. Si pater vel dominus servo vel filiofamilias aliena agenda negotia commiserit, in solidum tenebitur. — 7. Pater, si emancipati filii res sine ulla exceptione a se donatas administraverit, filio actione negotiorum gestorum tenebitur. — 8. Qui cum tutor curatoreve non esset, si pro tutore curatoreve res pupilli adultive administraverit, actione negotiorum gestorum pro tutore curatoreve tenebitur.

TIT. V.

DE CALUMNIATORIEBUS.

1. Calumniosus est, qui sciens prudensque per fraudem negotium alicui comparat. — 2. Et in privatis et in publicis iudiciis omnes calumniosi extra ordinem pro qualitate admissi plectuntur.

TIT. VI (A).

DE FUGITIVIS.

1. Servus fugitivus comparatus, intra decem annos manumitti contra prioris domini voluntatem non potest. — 2. Contra decretum amplissimi ordinis fugitivum in fuga constitutum nec emere nec vendere permissum est, irrogata poena in utrumque sestertiorum D millium. — 3. Limenarchae et stationarii fugitivos deprehensos recte in custodiam retinent. — 4. Magistratus municipales ad officium praesidis provinciae vel praesulis comprehensos fugitivos recte transmittunt. — 5. Fugitivi in fundis fiscalibus queri et comprehendi possunt. — 6. Fugitivi qui a domino non agnoscuntur, per officium praefecti vigillum distrahuntur. — 7. Intra triennium venditionis agniti fugitivi emptor pretium a fisco recipere potest

TIT. VI (B).

DE REIS INSTITUTIS.

1. De his criminibus quibus quis absolutus est, ab eo qui accusavit, refricari accusatio non potest. — 2. Filius accusatoris, si hoc crimen quod pater intendit, post liberatum reum persequi velit, ab accusatione removendus est. — 3. Crimen in quo alius destitit, vel victus recessit, alius objicere non prohibetur.

TIT. VII.

DE INTEGRI RESTITUTIONE.

1. Integri restitutio est redintegrandae rei vel causae actio. — 2. Integri restitutionem praetor tribuit ex his causis, quae per metum, dolum et status permutationem, et justum errorem, et absentiam necessariam, et infirmitatem aetatis gesta esse dicuntur. — 3. Integri restitutio plus quam semel non est decernenda: ideoque causa cognita decernitur. — 4. Integri restitutio aut in rem competit, aut in personam. In rem actio

competit, ut res ipsa de qua agitur, revocetur. In personam, aut quadrupli poena intra annum, vel simpli post annum peti potest. — 5. Si aliquis, ut se de vi latronum vel hostium vel populi liberaret, aliquid mancipavit vel promisit, ad metum non pertinet; mercedem enim depulsi metus tribuit. — 6. Servus per metum mancipatus, quidquid adquisierit vel stipulatus sit, ei acquirit qui vim passus est. — 7. Vis est major rei impetus, qui repelli non potest. — 8. Qui quem in domo inclusit, ut sibi rem manciparet aut promitteret, extorsisse mancipationem videtur. — 9. Qui quem ferro vinxit, ut sibi aliquid traderet aut venderet, vim intulisse videtur. — 10. Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.

TIT. VIII.

DE DOLO MALO.

1. Dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur. — 2. Qui dolum aut metum adhibuit, ut res ad alium transiret, uterque de vi et dolo actione tenebitur.

TIT. IX.

DE MINORIBUS XXV ANNORUM.

1. Minor xxv annorum, si aliquid flagitium admiserit quod ad publicam coercionem spectet, ob hoc in integrum restitui non potest. — 2. Qui minori mandavit ut negotia sua agat, ex ejus persona in integrum restitui non potest, nisi minor sua sponte negotiis ejus intervenierit. — 3. Si major effectus rem quam minor egit, pacto¹ vel silentio comprobavit, adversus hoc quoque in integrum restitui frustra desiderat. — 4. Si minor minori heres existat, heres ex sua persona, non ex defuncti, in integrum restitui potest. — 5. Minor se in his quae fidejussit, vel fidepromisit, vel spondidit, vel mandavit, in integrum restituendo, reum principalem non liberat. — 6. Qui sciens prudensque se pro minore obligavit, si id consulto consilio fecit, licet minori succurratur, ipsi tamen non succurretur. — 7. Minor adversus emptorem in integrum restitutus, pretio restituto fundum recipere potest. Fructus enim in compensationem usurarum penes emptorem remanere placuit. — 8. Minor adversus distractionem eorum pignorum et fiduciarum quas pater obligaverat, si non ita ut oportuit a creditore distractae sint, restitui in integrum potest.

TIT. X.

DE PLUS PETENDO.

Causa cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate: loco, alibi; summa, plus; tempore, repetendo ante tempus; qualitate, ejusdem speciei rem meliorem postulantes.

TIT. XI.

DE SATISDANDO.

1. Quoties hereditas petitur, satisfactio jure desideratur: et si satisfactio non detur, in petitionem hereditas transfertur. Si petitior satisfacere noluerit, penes possessorem possessio remanet: in pari enim causa petitior est possessor. — 2. Usufructuarius de utendo usufructu satisfacere debet, se perinde usurum ac si ipse paterfamilias uteretur.

TIT. XII.

DE JUDICIIS OMNIBUS.

1. Hi qui falsa rescriptione usi fuerint, lege Cornelia de falsis puniuntur. — 2. Ex his, qui ancillam corruptit alienam, aliam reformare cogendus est. — 3. Qui falsum nesciens allegavit, falsi poena non tenetur. — 4. In caput domini patronive, nec servus, nec libertus interrogari potest. — 5. Praegnantem neque torqueri neque damnari, nisi post editum partum, possunt. — 6. Qui rescriptum a principe falsa allegatione elicerint, uti eo prohibentur. — 7. Qui de se confessus est, in alium torqueri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperavit.

¹ Cod. FACTO. — ² Cod. LOCO, SE ALIBI; SUMMA, SE PLUS QUAM DANCS, PETITORS; TEMPORE, &c.